

RANSKAN JA SAKSAN LIITTOTASAVALLAN TURVALLISUUSPOLIITTISTEN SUHTEIDEN KEHITYS: VASTAKKAINASETTELUSTA YHTEISTYÖHÖN

Valtiotieteen maisteri Juha Harjula
Valtiotieteen tohtori Pauli O Järvenpää

JOHDANTO

”Saksalaiset eivät ole koskaan saaneet maistaa vapautta. He mieluummin ottavat vastaan käskyjä ja tottelevat. Kaksitoista vuotta he tottelivat diktaattorin mielivaltaa. Vapaus on kuin vahva viini, jonka suhteen he eivät oikein tiedä miten menetellä ja joka humalluttaa heidät”, totesi André Francois-Poncet keuhkokuumeella 1950. ”Saksalaisilla ei ole poliittista kokemusta. Saksasta ei löydy ainoatakaan, joka voisi ottaa kantaakseen vastuun maan poliittisten asioiden johtamisesta.”¹

Runsaat kolme vuosikymmentä sen jälkeen, kun Saksan ranskalaisen miehitysvyöhykkeen asiantuntija lausui nämä sanat, Ranskan presidentti Francois Mitterrand kirjoitti *Der Spiegel*issä: ”Saksalaisranskalainen ystävyys on se perusta, jolle me rakennamme yhdessä huomispäivän Euroopan” ja lisäsi, että ”teidän kansalaistenne huolet ja toiveet ovat yhtenevät Ranskan kansan huolten ja toiveiden kanssa”.²

Ranska ja Saksan liittotasavalta ovat kulkeneet toisen maailmansodan päätyttyä pitkän tien ennakkoluulojen ja epäluottamuksen, jopa peittelemättömän kaunan ja keskinäisen vihamielisyyden värittämissä suhteista tämän päivän yhteisten etujen, yhteistyön ja sovittelun leimaamaan liittolaissuhteeseen. Pariisin ja Bonnin suhde ei ole symmetrinen, Ranskalla on *force de frappe*, itsenäinen ydinpelote, kun taas Liittotasavalta on Pohjois-Atlantin liiton uskollinen jäsen ja sijaitsee sen saranakohdassa Varsovan liittoa vastaan. Liittotasavalta on luovuttanut asevoimansa NATOon integroituun komentajajärjestelmään Ranskan sitä vastoin irtautuessa liittoutuman sotilaallisesta yhteistyöstä jo vuonna 1966. Saksan liittotasavalta on jo pitkään ollut Länsi-Euroopan taloudellisen kehityksen veturi, Ranska taas näistä Euroopan talousmahdeista selvä kakkonen. Epäsymmetriasta on seurannut myös näiden maiden erilainen suhtautuminen lännen jättiläiseen, Yhdysvaltoihin. Ranska on kyennyt noudattamaan suhteellisen riippumattonta — ”gaullistista” — turvallisuuspolitiikkaa, kun taas Liittotasavallan siteet NATOon ja Yhdysvaltoihin ovat olleet kiinteät — ”kun Yhdysvaltat aivastaa, saksalaiset saavat nuhan”.³

Käsillä oleva selvitys pyrkii hahmottamaan Ranskan ja Saksan suhteiden kehitystä toisen maailmansodan jälkeen. Ensimmäisessä osassa tarkastellaan lyhyesti kiistoja Saksan aseistamisesta ja Liittotasavallan liittymistä moninaisten vaiheiden jälkeen NATOon. Toisessa osassa selvitetään Ranskan ja Saksan suhteita itsenäisen ranskalaisen ydinpelotteen aikakaudella. Viimeisessä osassa taas piirretään kuvaa Ranskan ja Saksan suhteiden nykytilasta. Perspektiivinä on koko ajan Bonnin ja Pariisin välisen turvallisuussuhteen kehittyminen, Saksan ja Ranskan suhteen koetinkivi.

I "ASEISTETTU SAKSA ON VAARALLINEN SAKSA"

Plevenin suunnitelma

Kysymys läntisen Saksan aseistamisesta sodan jälkeen oli ongelma, josta muodostui pitkäaikainen pullonkaula Saksan ja Ranskan suhteiden kehittymiselle. Yhtäältä oli kyse historiallisesta taakasta: Päättyneen sodan muistot olivat ranskalaisten mielisä aivan liian tuoreita, jotta Saksan jälleenaseistaminen olisi ollut poliittisesti kivutonta. Toisaalta taas asialla oli myös laajaa yleiseurooppalaista kantavuutta, sillä merkitsihän aseistautumisen mahdollisuus Länsi-Saksalle samalla mahdollisuutta nousta uudelleen sotilaallisesti ja poliittisesti merkittäväksi tekijäksi Euroopassa.

Asiaa punnittiinkin kriittisesti Pariisissa. Vielä heinäkuussa 1949, jolloin Ranskan kansalliskokouksessa käytiin kiihkeitä keskusteluja Pohjois-Atlantin puolustusliittoon NATOon liittymisestä, ulkoministeri Robert Schuman saattoi vakuuttaa puheenvuorossaan, että Saksan jälleenaseistautumista oli aiheetonta pelätä: "Saksalla ei ole vielä edes rauhansopimusta. Sillä ei ole armeijaa eikä sillä sitä saa ollakaan. Sillä ei ole aseita eikä sillä niitä tule olemaankaan."⁴ Korean sodan puhkeaminen 25. kesäkuuta 1950 muokkasi kuitenkin asenteita ratkaisevasti myös Ranskassa. Yhdysvaltain johdolla lännen voimavaroja alettiin yhteisesti suunnata sotaponnistuksiin Koreassa, ja varustelutarve lisäsi painetta Länsi-Saksan vetämiseen puolustusyhteistyön piiriin.⁵ Marraskuussa 1950 Euroopan neuvostossa pitämässään puheessa Schuman joutuikin toteamaan, että "me olisimme mielellämme rakentaneet Euroopan taloudellisia ja poliittisia perustuksia hieman pitemmälle ennen sotilaallisten rakenteiden luomista. Mutta meillä ei ole asiassa valinnanvaraa. Olemme pakotetut tekemään, mitä nyt aiomme tehdä."⁶

Syksyllä 1950 oli eri vaihtoehtoista alkanut nousta etualalle ns. Pleven-suunnitelma. Yhdysvaltain ulkoministerin Dean Achesonin esittämään ehdotukseen kymmenen saksalaisen divisioonan aseistamisesta Ranskan pääministeri René Pleven oli vastannut omalla ehdotuksellaan 24. lokakuuta pitämässään puheessa. Plevenin esittämä vaihtoehto tähtäsi siihen, että saksalaisille annettaisiin mahdollisuus asevoimien perustamiseen, mutta samalla näin muodostetut joukot alistettaisiin länsiliittolaisten valvontaan perustamalla koko Länsi-Euroopan kattava "puolustusyhteisö". Tällä tavalla voitaisiin lyödä kaksi kärkeä yhdellä iskulla: yhtäältä tyydytettäisiin lähinnä amerikkalaisten, mutta myös osittain saksalaisten esittämät vaatimukset Saksan Liittota-

savallan uudelleenaseistamisesta, toisaalta Euroopan puolustusyhteisön kautta edistettäisiin Länsi-Euroopan orastavaa integroitumista, joka jo oli vuonna 1950 esitetyn Schumanin suunnitelman pohjalta alkamassa mm. hiili- ja terästeollisuuden yhteistyönä.⁷

Toteutuessaan Pleven-suunnitelma olisi merkinnyt perusteellista muutosta Länsi-Euroopan puolustusajattelussa. Sen mukaan saksalaisista muodostettaisiin osastoja, jotka sulautettaisiin monikansallisiin eurooppalaisiin yksikköihin. Näin koko Länsi-Euroopalle luotaisiin yhteiset asevoimat, jotka olisivat sananmukaisesti yhtenäisiä: kansalliset joukot eivät niissä muodostaisi omia kokonaisuuksia, vaan yksiköt olisivat eri kansallisuuksista koottuja. Plevenin kaavaileman mallin mukaan puolustusyhteisöllä olisi yhteinen puolustusministeri, joka saisi ohjeensa ylikansalliselta ministerineuvostolta. Tämä taas olisi vastuunalainen Euroopan parlamentille, joka päättäisi mm. yhteisestä eurooppalaisesta puolustusbudjetista.

Plevenin suunnitelman tielle kasautuvat ongelmat olisivat parhaassakin tapauksessa olleet lähes voittamattomia. Sen toteuttaminen olisi vaatinut erillisiä sopimuksia uuden puolustusyhteisön ja NATOn suhteista sekä yhteisön poliittisista ja hallinnollisista valta- ja vastuusuhteista. Edelleen se olisi vaatinut kaikkien niiden sotilaallis-tekniisten ongelmien ratkomista, joita aiheutuisi kuuden itsenäisen eurooppalaisen maan asevoimien integroimisesta toisiinsa. Länsi-Saksan asemasta johtuen olisi lisäksi ollut välttämätöntä sopia uusista järjestelyistä saksalaisten ja Länsi-Saksassa olevien miehitysvaltojen välillä, jotta muodostettavien saksalaisten joukkojen asema olisi tullut tarkasti määritellyksi.⁹

Kaikilta näiltä ongelmilta säästyttiin kuitenkin loppujen lopuksi siksi, että Euroopan puolustusyhteisöhanke romuttui elokuussa 1954 Ranskan kansalliskokouksen kaataessa jo lähes valmiiksi neuvotellun sopimuksen gaullistien, sosialistien ja kommunistien äänillä. Hankkeen kariutuminen oli ilmeinen helpotus myös sen kannattajille, sillä se oli ranskalaisten keskuudessa nähty pitkälti vain keinona ajan voittamiseksi. Saksan jälleenaseistautumisen katsottiin olevan vallitsevissa eurooppalaisissa oloissa — kylmän sodan puhurien jo koskettaessa maanosaamme — poliittinen välttämättömyys, mutta sen toteutumista pyrittiin työntämään niin kauaksi tulevaisuuteen kuin suinkin mahdollista. Itse hankkeen alullepanija pääministeri Plevenkin oli varma, että Yhdysvaltain tahdosta Länsi-Saksan aseistautuminen ajettaisiin enemmän tai myöhemmin läpi, mutta Ranskan oman ehdotuksen tarjoaminen siirtäisi sen toteutumisa-jankohtaa myöhemmäksi. Ranska halusi siis tarjota vaihtoehdon, joka ”näyttäisi Yhdysvalloista ja Iso-Britanniasta Saksan jälleenaseistamisen tukemiselta, kun taas kansalliskokouksen ja Ranskan kansan silmissä se olisi juuri sen estämistä.”¹⁰

Jos Pleven-suunnitelma oli 1950-luvun alun ranskalaisille poliitikoille keino työntää saksalaisten jälleenvarustautumisen toteutumista kauemmas tulevaisuuteen, tarjosi samainen suunnitelma saksalaisille mahdollisuuden ottaa merkittävän askelen kohti täyttä valtiollista suvereeniutta. Liittokansleri Konrad Adenauer uskoi Pleven-suunnitelman antavan tervetulleen poliittisen sysäyksen sekä Euroopan integraatiolle että saksalais-ranskalaisille suhteille.¹¹ Samalla hän näki Euroopan puolustusyhteisön as-

kelmana kohti Länsi-Saksan jäsenyyttä Pohjois-Atlantin puolustusliitossa. Puhuesaan liittopäivillä 7. helmikuuta 1952 Adenauer ilmaisi tämän tavoitteen selvin sanankääntein: "Tarpeellisen ja luonnollisen yhteyden Euroopan puolustusyhteisön ja NATO:n välillä ovat kaikki tunnustaneet . . . Mikäli me liitymme jäseneksi Euroopan puolustusyhteisöön, jonakin päivänä meistä tulee myös Pohjois-Atlantin liiton jäseniä, aivan luonnollisesti."¹²

Saksalaisten liittymiselle kaavailtuun Euroopan puolustusyhteisöön Adenauer oli kuitenkin valmis asettamaan korkean hinnan. Hän ajoi päämääränsä läpi liittopäivillä 7.—8. helmikuuta 1952 äänin 204—156, 42 edustajan pidättäytyessä äänestämästä, mutta liittymisen ehtona oli, että puolustusyhteisön jäsenenä saksalaisilla tuli olla täsmälleen samat oikeudet kuin yhteisön muilla jäsenillä. Yhteisön puolustuskustannukset tuli jakaa oikeudenmukaisesti ja Saksan läntisten osien miehitys lopettaa. Tämän lisäksi liittopäivien päätöksessä vaadittiin Länsi-Saksan suvereeniuden täyttä palauttamista, teollisen tuotannon ja tutkimuksen valvonnan lopettamista sekä Berliinin liittämistä kiinteämmin sitein Länsi-Saksan yhteyteen.¹³

Loppujen lopuksi Pleven-suunnitelmalle löytyi vain vähän tukijoita. Ajatuksen esittäjä Ranska luopui pitkällisen ja uuvuttavan kansalliskokousdebatin jälkeen koko asiasta, britit puolestaan vaalivat omaa erityissuhdettaan Yhdysvaltoihin ja kansainyhteisöön, ja amerikkalaiset taas mielellään näkivät Länsi-Saksan koko potentiaalin suunnattuna kylmän sodan henkiseen varustautumiseen kommunismin uhkaa vastaan. Myös Adenauerin Saksa tähyili jo kohti aikaa, jolloin Länsi-Saksa olisi täysivaltainen NATO:n jäsenvaltio.

L ä n s i - S a k s a n l i i t t y m i n e n N A T O o n

Jo 1940-luvun loppuvuosina oli käynyt ilmeiseksi, että "atlantistit", etunenässä Yhdysvallat ja Iso-Britannia, kaavailivat Saksan länsiosien taloudellisen, poliittisen ja sotilaallisen voiman elvyttämistä ja sen mahdollisimman joustavaa ja tehokasta integroimista lännen yhteiseen rintamaan — toisin kuin Ranska, jolle integraatio oli merkitykseltään Eurooppa-keskeinen käsite ja sen tärkein tehtävä oli estää Länsi-Saksaa kohoamasta hallitsevaan asemaan manner-Euroopassa. Tämä ristiriita anglosaksisen maailman ja ranskalaisten näkemysten välillä tuli korostuneesti esille kysymyksessä Länsi-Saksan liittymisestä Pohjois-Atlantin puolustusliittoon.

Yhdysvaltain politiikan tavoitteena oli sitoa Länsi-Saksa tiukasti NATO:n puolustusyhteistyöhön, ja eräänä tärkeänä välietappina tämän politiikan toteuttamisessa oli 20.—25. helmikuuta 1952 Lissabonissa kokoontunut NATO:n ministerineuvoston istunto.¹⁴ Neuvosto piirsi jälleen kerran selvän yhteyden NATO:n ja suunnitellun Euroopan puolustusyhteisön tavoitteiden välille: "Neuvosto havaitsi, että Euroopan puolustusyhteisön peruseriaatteet ovat sopusoinnussa Pohjois-Atlantin puolustusliiton jäsenten intressien kanssa. Se oli myös yhtä mieltä niistä periaatteista, jotka säätelisivät Pohjois-Atlantin liiton ja suunnitellun puolustusyhteisön välisiä suhteita. Neuvosto päätti esittää jäsenilleen ja Euroopan puolustusyhteisölle, että näiden kahden järjes-

tön jäsenet ryhtyisivät vastavuoroisiin puolustusjärjestelyihin.”¹⁵

Lissabonin kokouksessa sovitut konkreettiset NATO:n toimintalinjat olivat ilmeinen voitto amerikkalaisten ajamalle politiikalle. Neuvosto nimittäin hyväksyi suunnitelman, jonka mukaan jo vuoden 1952 kuluessa NATO pyrki aseistamaan 50 divisioonaa. Tosin suunnitelmassa edellytettiin, että Länsi-Saksan osallistuminen kanavoitaisiin Euroopan puolustusyhteisön eikä NATO:n organisaation kautta, mutta kaikille kokouksen osanottajille oli selvää, että ratkaiseva askel Länsi-Saksan aseistamisen suuntaan oli otettu.¹⁶ Suunnitelmassa edellytettiin lisäksi, että NATO:n pitkän aikavälin tavoitteiden mukaan taisteludivisioonien määrä kohoaisi seuraavana vuonna 75 divisioonaan ja vuonna 1954 aina 96 divisioonaan saakka. Todellisuudessa NATO ei koskaan yltänyt Lissabonissa asetettujen tavoitteiden tasolle asti — on myös esitetty epäilyjä siitä, että kyseiset tavoitteet oli laadittu vain poliittisen vaikutuksen tekemiseksi, eikä niitä pidetty milloinkaan realistisinä tavoitteina¹⁷ — mutta joka tapauksessa on kiistatonta, että Länsi-Saksan rooli nousi suunnitelmassa merkittävästi: Lissabonin tavoitteita ei olisi milloinkaan voitu saavuttaa ilman saksalaisten jälleenvarustamista. Sama koski NATO:n kokouksessaan omaksumaa ns. eteentyönnetyn puolustuksen doktriinia. Itsestään selvää oli, että myös se edellytti Länsi-Saksan aktiivista osallistumista, sillä etupainoisen puolustuksen kantavana voimana olisivat juuri saksalaiset joukot.

Yhdysvaltain ulkoministeri Dean Achesonin mukaan Lissabonin kokous merkitsi ”uuden päivän aamunkoittoa Euroopalle”.¹⁸ Amerikkalaiseen optimismiin tuskin kuitenkaan oli aihetta. Alusta pitäen oli ilmeistä, että Ranskan politiikan tavoitteiden kannalta Lissabon oli takaisku. Ranskalaiset eivät katsoneet suopeasti sitä, että Adenauerin johtamat saksalaiset olivat amerikkalaisten suosiollisella avustuksella pääsemässä poliittisesti keskeiseen asemaan Euroopassa. Schumanin kerrotaankin huomauttaneen Englannin ulkoministeri Anthony Edenille, että hänen käsityksensä mukaan Ranskan yleinen mielipide kyllä hyväksyisi Englannin poliittisen läsnäolon manner-Euroopassa, kunhan vain ”meidän ei tarvitsisi olla yksinämme kasvojen saksalaisten kanssa.”¹⁹

Amerikkalaiset eivät kuitenkaan halunneet poliittisten näkökohtien estävän sitä, mikä heidän kannaltaan oli sotilaallisesti välttämätöntä. NATO:n korkein sotilasjohto oli vakuuttunut siitä, että Liittotasavallan rooli länsiliittoutuman puolustuksessa oli korvaamaton. Kenraali Dwight Eisenhowerin mukaan ”vaikka kaikki liittoutuman maat tekisivät yhdessä parhaansa, Euroopan turvallisuutta ja tasapainoa ei ole mahdollista pitää yllä tulevaisuudessa, ellei Länsi-Saksa voida lukea vapaiden maiden joukkoon kuuluvaksi. Mikäli taas Länsi-Saksa on mukana meidän piirissämme, NATO:n joukot muodostavat lujan ja katkeamattoman linjan keskeisessä Euroopassa Itämereltä Alpeille.”²⁰

”Lujan ja katkeamattoman linjan” rakentaminen huipentui keväällä 1955. 5. toukokuuta Saksan liittotasavalta nimittäin hyväksyttiin NATO:n täysivaltaiseksi jäseneksi.²¹ Sitä edelsi kuitenkin poliittisesti merkittävä länsiliittoutuman yhteinen päätös, ns. Pariisin sopimus, joka syntyi lokakuussa 1954. Pariisin sopimus palautti Liittota-

savallalle täyden valtiollisen itsenäisyyden ja antoi sille oikeuden osallistua Pohjois-Atlantin puolustusliiton toimintaan sillä edellytyksellä, että sen joukot alistettaisiin liittoutuman yhteiselle johdolle. Lisäksi Liittotasavalta sitoutui olemaan ”hankkimatta itselleen ydin-, kemiallisia ja biologisia aseita” sekä liittymään vuoden 1948 Brysselin sopimuksen pohjalle perustettuun Länsi-Euroopan Unioniin (Western European Union, WEU).²²

Länsi-Saksan sotilaallinen panos ei sen NATO-jäsenyyden alkuvuosina luonnollisesti noussut korkeaksi. Saksalaisten NATO-joukkojen vahvuudeksi suunniteltiin 12 divisioonaa. Niistä ensimmäinen liitettiin NATOn miesvahvuuteen kuitenkin vasta tammikuussa 1958, ja 12 divisioonan taistelujoukkomäärään kivuttiin niinkin myöhään kuin vuonna 1965.²³ Tärkeintä asiassa oli kuitenkin NATO-päätöksen periaatteellinen lopputulos: kymmenen vuotta toisen maailmansodan päättymisen jälkeen Saksan liittotasavalta oli osana länsiliittoutumaa saavuttanut poliittisen ja sotilaallisen, vaikkakin osittain rajoitetun itsemääräämisoikeuden. Adenauerille tämä merkitsi pitkän aikavälin tavoitteiden täytymistä. Yhdysvalloille ja Iso-Britannialle se sälytti velvollisuuden ottaa huolehtiakseen Länsi-Euroopan tasapainon säilymisestä, mm. manner-Eurooppaan sijoitettujen pysyvien joukkojen muodossa. Ranskalle, jonka kansalaisista enemmistö edelleen oli sitä mieltä, että ”aseistettu Saksa on vaarallinen Saksa”, Liittotasavallan liittyminen NATOon taas oli realiteetti, jonka sen oli hyväksyttävä. Katkera kalkki sen oli kuitenkin helpompi niellä, kun anglosaksiset maat asetuivat Euroopan tasapainon takuumiehiksi.

II YDINSATEENVARJO EUROOPAN YLLÄ

De Gaulle, Saksa ja ydinaseet

Kenraali Charles de Gaullen nousu valtaan kesäkuussa 1958 Algerian kriisin myötä vaikutti kahdella merkittävällä tavalla Ranskan ja Saksan välisiin suhteisiin. Ensimmäkin Ranskan päätös rakentaa oma ydinase ja kehittää sille omintakeinen käyttökäytäntö synnytti Pohjois-Atlantin liiton sisälle kitkaa, joka ei voinut olla vaikuttamatta ranskalais-saksalaisiin suhteisiin. Toiseksi de Gaullen näkemys amerikkalaisten poliittisen, sotilaallisen ja taloudellisen ylivallan turmiollisuudesta Euroopassa löysi vasta-kaikua ”talousihmettään” kokevassa Länsi-Saksassa.

Ajatus ydinaseiden käyttämisestä Länsi-Euroopan puolustamiseksi herätti jo 1950-luvulla laajaa huolestumista NATOn eurooppalaisten jäsenten keskuudessa. Ydinaseet olivat toki olleet mukana sotilassuunnittelussa heti sodan jälkeisinä vuosina²⁴, mutta erityisen keskustelun aiheeksi ne nousivat vuosina 1953—54 Yhdysvalloissa tehdyn puolustuspoliittisen uudelleenarvioinnin, ns. New Look -politiikan seurauksena. New Lookin tarkoituksena oli radikaalilla tavalla karsia Yhdysvaltain puolustusmenoja.²⁵

Sen suoranaisena seurauksena oli, että Yhdysvaltain ylläpitämien taistelujoukkojen määrää tuntuvasti vähennettiin. Samalla kun vähennykset leikkasivat mm. maa-

voimien taisteluvahvuutta — Yhdysvaltain tavoitteeksi tuli varustaa 24 divisioonan sijasta ainoastaan 14 divisioonaa²⁶ — myös ydinaseiden rooli puolustuksen viimeisenä lukkona kasvoi. Vuoden 1954 alussa ulkoministeri John Foster Dullesin julkistaman ns. massiivisen vastaiskun doktriinin mukaan ydinaseita käytettäisiin laajasti ja jo konfliktin alkuvaiheissa Länsi-Eurooppaan tunkeutuvan hyökkääjän pysäyttämiseksi.

Tämän Yhdysvalloissa pitkälti länsiliiton jäseniä kuulematta suoritetun doktriinimuutoksen lisäksi levottomuutta herätti varsinkin Länsi-Saksassa tieto toukokuussa 1955 käydystä liittoutuman ”sotapelistä”, jonka koodinimenä oli **Carte Blanche**. Julkisuudessa esiintyneiden tietojen mukaan siinä oletettiin 335 ydinräjähteen suuruinen hyökkäys sotilaskohteisiin Länsi-Euroopassa (lähinnä Saksan liittotasavallan alueella). Arvioiden mukaan räjähdysten välittömistä vaikutuksista saisi surmansa 1,7 miljoonaa henkilöä ja sen lisäksi vakavia vammoja saisi 3,5 miljoonaa ihmistä.²⁷ Saksalaisten huolestuneisuutta ei myöskään lievittänyt se, että Yhdysvallat oli vuonna 1954 muuttanut ydinaseteknologiansa siirtoa rajoittavaa, vuodelta 1946 peräisin olevaa McMahan -lakia, joka uudessa muodossaan salli amerikkalaisten ydinaseiden luovuttamisen liittoutuman jäsenille edellyttäen, että varsinaisten ydinkärkien luovutus oikeus edelleen jäi Yhdysvaltojen haltuun ns. kaksoisavain-periaatteen mukaisesti. Varsinkin Ranskassa tunnettiin tätä järjestelmää kohtaan suurta epäluuloa erityisesti sen jälkeen, kun kävi ilmi, että Yhdysvallat oli 12. huhtikuuta 1957 tekemällään päätöksellä luovuttamassa ”kehittyneiden asejärjestelmien” laukaisulaitteita tietyille NATO-liittolaisilleen. Näihin asejärjestelmiin kuuluivat mm. Honest John, Matador ja Nike-ohjusjärjestelmät.²⁸ Joskaan tämä järjestely ei muuttanut Saksan liittotasavallan ydinaseetonta statusta, se oli kuitenkin ranskalaisten näkemyksen mukaan omiaan päästämään saksalaiset epämurkavan lähelle ”ydinasenappia”.²⁹

Ranskan oma ydinaseohjelma oli jo tuolloin edennyt pitkälle. Kesäkuussa 1959 Ranska kielsi amerikkalaisten atomiaseiden varastoinnin alueelleen ja jo seuraavana vuonna se räjäytti ensimmäisen ydinaseensa Saharan koeasemalla.³⁰ Jos Ranskan ydinaseistamista voidaan pitää loogisena seurauksena Saksan varustautumisesta, niin itsenäisen ydinaseen yhtä loogisena seurauksena oli puolestaan Ranskan irtaantuminen NATOsta. Luonnollisesti itsenäisen ydinaseen valmistamisen taustalla oli muitakin syitä, joista vähäisin ei ollut amerikkalaisten ja englantilaisten ydinasekysymyksissä harjoittama syrjintä ranskalaisia kohtaan. Jopa Kanadan ranskaa puhuvia tiedemiehiä yritettiin estää matkustamasta Ranskaan vv 1944—45. Sodan jälkeen Ranska pudotettiinkin nopeasti yhteistyösuunnitelmista.³¹

Ydinasepelotteen periaatteellinen jakamattomuus lujitti Ranskan irtaantumispäättöstä sotilaallisesta yhteistyöstä. Yhdysvaltain joustavan vastatoiminnan oppi ja Neuvostoliiton mannertenvälisen ydiniskukyvyn kehittyminen 1960-luvulla vahvistivat Ranskan pyrkimyksiä vapaaseen päätäntävaltaan puolustuspolitiikassa.

Ranskan sotilaallinen integrointi NATOon oli itse asiassa ollut varauksellinen koko liittosuhteen ajan. Viimeisenä toimenpiteenä ennen virallista eroamista Ranska veti 7. huhtikuuta 1964 merivoimien henkilökuntansa NATOn esikunnista. Lisäksi Rans-

ka kieltäytyi osallistumasta Fallex-66 harjoitusten valmisteluihin. Valmistelut alkoivat jo vuonna 1964. Harjoitusten tarkoituksena oli ensimmäistä kertaa kouluttaa liittolaiset tavanomaista asevoimaa käyttäen torjumaan Varsovan liiton hyökkäys.³² Maaliskuun 29. päivänä Ranska ilmoitti virallisesti muistion muodossa eroamisaikataulunsa. Sen mukaan irtaantuminen toteutettiin 1. heinäkuuta 1967 mennessä.

Vedoten 23. lokakuuta 1954 allekirjoitettuihin niin sanottuihin Pariisin sopimukseen Ranska päätti jättää Länsi-Saksaan II Armeijakuntansa. Ranskalaisten joukkojen asema Saksan maaperällä oli kuitenkin epäselvä. Länsi-Saksa ehdotti uusia bilateraalisopimuksia, joilla täsmennettäisiin II AK:n status edellyttäen, että samalla sovittaisiin ranskalaisten joukkojen tehtävästä NATO-alueen puolustuksessa. Ranska tietysti hylkäsi ehdotuksen. Lopulta asiasta sovittiin yksinkertaisesti ulkoministeritasolla tapahtuneella kirjeiden vaihdolla. Se merkitsi voittoa Ranskalle, sillä kirjeiden perusteella sille jäi täysi vapaus päättää II AK:n käytöstä.

Edellä esiintuodut kaksi seikkaa, Ranskan itsenäinen ydinaseistus ja II AK:n asema, ovat olleet keskeisesti esillä koko 1970-luvun ja 1980-luvun alun. Ne ovat avainasemassa Ranskan määrittellessä turvallisuuspoliittista suhdettaan Länsi-Saksaan ja laajemmin Atlantin liittoon. Ranskalle kysymys on elintärkeän etumaaston tulevaisuudesta ja sen kytkemisestä Ranskan puolustukseen. Saksa puolestaan haluaa rinnalleen mahdollisimman solidaarisen Ranskan. Tästä syystä jäljempänä tarkastellaan erityisesti Länsi-Saksan asemaa Ranskan strategisessa doktriinissa.

Poliittisella tasolla Konrad Adenauer ja Charles de Gaulle tuntuivat monissa kysymyksissä löytävän toisensa. Ranskan-Saksan pitkän aikavälin suhteiden kehitystä ajatellen keskeinen dokumentti on vuonna 1963 solmittu maiden välinen yhteistyösopimus. Asiakirja allekirjoitettiin Elysée palatsissa 22. tammikuuta 1963, mutta Pariisin-Bonnin akselin voidaan katsoa syntyneen itse asiassa jo kesällä 1962, jolloin Adenauer ja de Gaulle suorittivat vastavuoroiset vierailut toistensa luo.³³

Vuoden 1963 sopimus määrittelee ranskalais-saksalaisten suhteiden peruselementit. Ranskan presidentti ja Saksan liittotasavallan liittokansleri ilmoittavat siinä ”sopi-neensa näiden kahden valtion välisen yhteistyön järjestelyistä ja periaatteista”.³⁴ Ranska ja Saksa lupaavat poliittisten konsultaatioiden avulla pyrkiä hiomaan asioista yhtäläisiä kantoja. Sopimus luo perustan mm. virkamiestapaamisille. Sen mukaan valtion päämiehet tapaavat toisensa ainakin kaksi kertaa vuodessa, ulko- ja puolustusministerit taas joka kolmas kuukausi. Ministeriöiden välinen yhteistyöelin koordinoi tapauksia ja raportoi säännöllisesti ranskalais-saksalaisten suhteiden tilasta.

Sopimuksessa luvataan edelleen, että ”hallitukset tulevat käymään keskenään neuvotteluja kaikista tärkeistä ulkopoliittisista kysymyksistä ennen päätöksentekoa ja yleensä kaikista kysymyksistä, jotka koskevat yhteisiä etuja, jotta osapuolet voisivat mahdollisuuksien mukaan löytää kysymyksissä yhteisen kannan.” Puolustuskysymysten kohdalla sovitaan, että maat pyrkivät koordinoimaan strategiaansa ja taktiikkaansa, suorittamaan laajaa henkilöstövaihtoa sekä pyrkimään asetekniseen ja -teolliseen yhteistyöhön.

Murroksen aika: 1969 — 70

Ranskan valtiollisessa johdossa tapahtuneet muutokset 1960-luvun lopulla merkitsivät alkua vähittäiselle siirtymiselle ehdottomasta pelotteesta asevoiman joustavampaan käyttökäytännöihin. Ajankohdalle voidaan asettaa kolme vedenjakajaa: Presidentti Charles de Gaullen vetäytyminen syrjään 28. huhtikuuta 1969, ensimmäisen ydin-käyttöisen ohjussukellusveneen (Le Terrible) käyttöönotto 1969—70 ja puolustusvoimain komentajan, kenraali Michel Fourquet'n kirjoitus La Revue de Défense Nationale'ssa toukokuussa 1969.³⁵

Edellisen puolustusvoimain komentajan kenraali Ailleret'n aikana virallisena doktriinina pidettiin ns "joka ilmansuunnan" oppia, jonka eräät tahot katsoivat (ja toivoivat) merkittävään askelta kohti ydinaseisiin pohjautuvaa neutralismia ja Atlantin liitosta irtaantumista.³⁶ Sen sijaan Fourquet'n kirjoituksessa painotetaan asevoiman porrastettua käyttöä vihollisen pysäyttämiseksi. Kenraali Fourquet katsoi Ranskan tarvitsevan asevoiman käyttökäytännön, joka sijoittuisi aikaisemmin Ranskassa vallalla olleen "kaikki-tai-ei-mitään" -ajattelun ja NATO:n virallisesti 1967 hyväksymän joustavan vastatoiminnan väliin.

Fourquet'n mielestä "teknologiset imperatiivit" sanelivat muutosten välttämättömyyden, mutta resurssien rajoittuneisuus ei sallinut esimerkiksi NATO:n kopiointia³⁷ — jos se olisi ollut edes toivottavaa. Neutralistinen, uhkan suuntaa täsmentämätön ajattelu, joka oli keskeinen osa Ailleret'n oppia, jouti Fourquet'n kirjoituksen myötä lopullisesti tomuttumaan, sillä tämä sanoi uhkan ensisijaisesti tulevan idästä, jolloin Ranska tarpeen vaatiessa toimii yhdessä liittolaisten kanssa.³⁸

Länsi-Saksalle doktriinin muutos oli epäilemättä mieluinen, olkoonkin, että Fourquet edelleen erotti Ranskan ja Saksan puolustamisen toisistaan. Ranska 1A:n osat (perustettu 1969) olivat vuoden 1966 NATOsta irtaantumisenkin jälkeen eeteentyönne-tyssä ryhmytyksessä Saksan alueella testatakseen mahdollisen hyökkääjän aikomukset. Mikäli hyökkäys olisi luonteeltaan rajoitettu, ei ranskalaisten joukkojen käyttö Saksan alueen puolustuksessa tulisi lainkaan kysymykseen. Mikäli taas hyökkäys näyttäisi uhkaavan Ranskan aluetta, tuli hyökkäysaiheet testata 1A:n ja taktisten ilmavoimien (FATACin) toimesta Länsi-Saksan alueella.

Itsenäinen ydinasepolitiikka ei mahdollistanut taktisen ydinaseen käytön koordina-ointia Saksan tai liittolaisten kanssa. Fourquet'n mukaan Ranskan joukkoja "ei päästettäisi etulinjaan" eli kosketukseen Varsovan liiton joukkojen kanssa ennenkuin ydinaseiden käytön koordinaointi NATO:n kanssa olisi suoritettu. Voidaan kuitenkin väittää, että 1969—70 suoritettujen doktrinaaliset muutokset ja johdon vaihtuminen "palauttavat" tiettyssä mielessä Ranskan Länsi-Euroopan jäsenyyteen ja Atlantin liit-toon. Toisaalta ne monimutkaistivat naapurusten turvallisuus- ja erityisesti sotilaspoliittisia suhteita. Muutokset toivat korostetusti esille suhteiden perusvaikeuden: Ranskan itsenäisen ydinaseen ja asevoiman sitomisen Länsi-Saksan puolustukseen. Kysymys on yhtä hyvin poliittinen kuin sotilaallinen ja tekninenkin. Se liittyy viime kädessä päätöksiin sotilaallisen toiminnan ajoituksesta, sen maantieteellisestä syvyydestä, ase-

järjestelmien valinnasta sekä kaiken koordinoinnista liittolaisten ja erityisesti Länsi-Saksan kanssa.

Yleisen länsimaisen käsityksen mukaan Ranskan itsenäisen puolustuspolitiikan mahdollistaa NATO:n olemassaolo. Kuten edellä on käynyt ilmi, Charles de Gaullen päätös irrottaa Ranska NATOsta pohjautui kahteen olettamukseen: (1) Yhdysvaltain ydinaseylioimaan ja (2) amerikkalaisten joukkojen läsnäoloon Saksassa ja jälkimmäisen tiukkaan Atlantin liiton jäsenyyteen. Molemmat ovat luonnollisesti muuttuneet vuosien kuluessa. Ydinaseylioima vaihtui pariteetiksi 1970-luvun taitteessa ja paradoksaalisesti ranskalainen "gaullismi" oli 1970-luvulla virikkeenä Saksan liittotasavallan "itsenäistymiselle" liiton jäsenenä.³⁹

Ranskalaisen professori Alfred Grosserin mukaan presidentti Pompidoun kaudelle oli leimaa-antavaa saksalaisvihamielisyyden ajoittainen voimistuminen ranskalaisten keskuudessa.⁴⁰ Muodollisesti välit pysyivät hyvinä. Painopiste oli kuitenkin yhtenäisen Euroopan rakentamisessa. Suhteet NATOon "normalisoitiin" ja ranskalaiset joukot alkoivat jälleen osallistua yhteisiin harjoituksiin Keski-Euroopan (AFCENTin) vastuualueella, joskin se tapahtui poliittisen johdon tiukassa valvonnassa.⁴¹ Toisaalta Lähi-idän sota syksyllä 1973 ja sitä ennen allekirjoitetut SALT-sopimukset ja ydinasesodan ehkäisyyn tähtäävä sopimus Yhdysvaltain ja Neuvostoliiton kesken sekä Yhdysvaltain epäonnistunut "Euroopan vuosi" —politiikka vahvistivat Pompidoun uskoa eurooppalaisen identiteetin välttämättömyyteen. Tähän vaikutti ennen kaikkea Yhdysvaltain yksipuolinen, maailmanlaajuinen ydinasevoimien hälytystila 25. lokakuuta 1973.⁴²

Tavanomaisen asevoiman kallistuminen idän hyväksi ja keskustasapainotasolla sinetöity pariteetti osoittivat, ettei Ranska yksin kyennyt vastaamaan puolustuksestaan. Ranskan yritys muovata eurooppalaista "olemusta" osaksi Yhdysvaltojen johtajuutta vastaan Atlantin liitossa ei kuitenkaan onnistunut. Menipä Ranska niin pitkälle pyrki-myksissään, että ulkoministeri Michel Jobert ja hänen saksalainen kollegansa Walter Scheel tapasivat toisensa "selvittääkseen vuoden 1963 sopimuksen hengessä" käsitteellisellä turvallisuuspoliittisella tasolla kuinka säilyttää eurooppalainen identiteetti NATO:n integraatioprosessin puristuksessa.⁴³ Tapaaminen jäi tuloksiltaan tuolloin merkityksettömäksi.

Selvä ilmapiirin muutos oli aistittavissa 1970-luvun puolivälistä lähtien. Presidentti Pompidoun kuoleman jälkeen Ranskan uudeksi presidentiksi valittiin keskustaoikeistolainen Giscard d'Estaing. Hän suhtautui Yhdysvaltoihin ja Atlantin liittoon edeltäjänsä ja yleensä gaullisteja myötämielisemmin. Samana vuonna vaihtui johto myös Englannissa ja Saksan liittotasavallassa. Näissäkin maissa uudet johtajat, Edward Heath ja Helmut Schmidt, suhtautuivat edeltäjiään Harold Wilsonia ja Willy Brandtia suopeammin Yhdysvaltoihin. Euroopan kolmeen johtavaan maahan oli tullut aikaisempaa yhteistyöhaluisempi ja "atlantisempi" johto. Suurin vaikutus vaihdoksilla oli Ranskan ja Saksan suhteisiin. Giscard ja Schmidt olivat jo yhdessä valtiovarainministerinä ehkä ratkaisevasti vaikuttaneet Euroopan rahajärjestelmän (EMS, European Monetary System) luomiseen. Ystävyys loi hyvän pohjan yhteistyölle (joskaan se ei ol-

lut kehittyvän yhteistyön edellytys).

Liennytskauden huippuun osunut Brandtin idänpolitiikka ei ollut aina saanut osakseen varauksetonta tukea Pariisissa. Ranskalaiset olivat tietystä määrin mustasukkaisia oman Neuvostoliiton "erikoissuhteensa" puolesta ja seurasivat huolestuneina strategisen etumaastonsa tilan kehitystä. Idänpolitiikkansa ansiosta Länsi-Saksa nousi uudella tavalla tasavertaiseksi Ranskan kanssa. Myöhemmin 1970-luvun lopulla Ranskan julkinen sana näkyvästi tunnusti Liittotasavallan kansainvälispoliittisen samanarvoisuuden esimerkiksi Guadeloupen huippukokouksen yhteydessä vuonna 1979. Ranskan valtioksi jäivät kuitenkin sotilaspoliittiset tekijät, ensi sijassa ydinaseet.

Laajassa länsieurooppalaisessa kanssakäymisessä Ranska ja Saksa tukivat EEC:n, Euroopan Neuvoston ja Parlamentin kehittämistä. Poliittisesti heterogeeninen ja taloudellisesti eripurainen Länsi-Eurooppa on kuitenkin vaikeasti hallittava kokonaisuus. Giscard puolsikin eräänlaisen "eurooppalaisen direktoraatin" perustamista vuonna 1976. Myöhemmin hän vetosi "vahvojen maiden" ajamaan linjaan Euroopassa. Vahvan johtoportaan muodostaisivat Ranska, Saksa, Italia ja Englanti ja siinä ytimen Ranskan ja Saksan suhteet. Voimakkaan Euroopan ja Ranskan-Saksan "akselin" luomisen esteenä oli kuitenkin juuri Ranskan itsenäinen puolustuspolitiikka ja kahden erilaisen ydinasedoktriinin rinnakkainen olemassaolo Länsi-Euroopassa; doktriinien, joiden operatiivisena painopistealueena oli Keski-Eurooppa.

Uusi uljas doktriini:

Maavoimien uudelleen organisointi ja doktrinaaliset muutokset Giscardin aikana

Giscardin Euroopan-politiikka ja atlantistiset sympatiat olivat osaltaan vaikuttamassa vuosina 1975—76 julkituotuun uuteen doktriiniin, joka veti puhdasoppiset gaullistit rajuun vastahyökkäykseen. Muutokseen vaikutti myös uusien Pluton-ohjusten tulo operatiiviseen käyttöön vuonna 1974. Viisi Pluton-ohjuksin varustettua rykmenttiä on sijoitettu itä-Ranskaan alistettuna 1A:n komentajalle.

Ranskassa 1975—80 toimeenpannun maavoimien uudelleenorganisoinnin tuloksena panssaridivisioonan vahvuus putosi n 15 000 miehestä n 8 000 mieheen. Tarkoituksena oli luoda aikaisempaa yhtenäisempi ja liikkuvampi yhtymä. Eräänä seurauksena tästä ja yhtymien osittaisesta uudelleen ryhmityksestä Ranskan Saksassa olevien joukkojen miesvahvuus putosi kyseisinä vuosina n 12 000 miehellä.⁴⁴ Järjestelyjen ansiosta Ranskan kahden eteläisen sotilasläänin vahvuus kasvoi yhteensä noin 5 200 miehellä, vaikka sotilaallinen painopiste säilyikin itä-Ranskassa 1A:n alueella, jossa oli seitsemän panssaridivisioonaa (ja viisi Pluton rykmenttiä sekä valtaosa FATACin ydinasekykyisistä lentokoneista). Saksassa olevan kolmen divisioonan (1., 3. ja 5.PsD) sijoitusalue pysyi muuttumattomana. Vaikka lisääntynyt liikkuvuus saattoi antaa kuvan kyvystä ja halusta osallistua Saksan alueen puolustukseen syvyydessä, ei Ranska kuitenkaan suostunut vastaanottamaan (rauhan aikana) selvästi rajattua vastuualuetta

AFCENTin alueella. Se olisikin merkinnyt muodollista alistumista NATO:n organisaatioon ja luopumista itsenäisestä päätösvallasta.

Huomiota herättäneessä puheessaan 1. kesäkuuta 1976 presidentti Giscard d'Estaing totesi, että Ranskan asevoimat tuli organisoida sodankäyntiä varten.⁴⁵ Tällaisen ajatuksen esittäminen ei tullut kysymykseen de Gaullen tai Pompidoun aikana, jolloin kärjistetyksi sanoen maavoimien olemassaolon oikeutus oli lähinnä vihollisen aikomusten testaamisessa. Tehtävän määrittely uudella tavalla oli erityisesti maavoimien mieleen, vaikka presidentin käyttämä ilmaisu olikin epämääräinen ja tavallaan itsestään selvä.

Sensijaan taistelun alueen syvyyttä Giscard ei jättänyt arvailujen varaan. Presidentin mukaan ajatus, että Euroopassa olisi kaksi taistelun aluetta, yksi Tsekkoslovakiasta Reinille ja toinen Ranska, oli epärealistinen. Hänen mielestään sotatoimien nopeudesta ja ulottuvuudesta johtuen Eurooppa on sodan syttyessä yksi ainoa taistelun kenttä ja Ranska yksi sen osa. Ranskalaisten osallistumisen ajankohdankin suhteen Giscard oli yhtä selväsanainen: Ranskan alue on alusta lähtien mukana yleisessä taistelussa.

Ranskan asevoimien tehtävä, toiminta-alue ja käytön ajoitus olivat näin saaneet melko radikaalilla tavalla gaullistisesta ajasta poikkeavan, Länsi-Euroopan yhteiseen puolustukseen kytketyn sisällön. Giscardin puhe oli myös selvä kannanotto Saksan liittotasavallan puolustamiseksi, mikäli se joutuisi hyökkäyksen kohteeksi. Ei liene epäilystäkään, etteikö Giscardin doktrinaalista uudelleenarviointia olisi otettu vastaan suurella mielihyvällä Bonnissa.

Uusi linja ei kuitenkaan saavuttanut kiistatonta suosiota Ranskassa, jossa traditionaalisesti vasemmiston ohella gaullistit ovat suhtautuneet epäröiden ja jopa kielteisesti Saksan puolustamiseen ranskalaisin voimin. Uusgaullistisen RPR-puolueen (Rassemblement Pour la République) maanpuolustuksen ”valkoisen kirjan” mukaan ydinasepelotteen pettäessä Ranskalle jää kaksi toimintavaihtoehtoa:⁴⁶

- täyttää sitoumuksensa Atlantin liiton jäsenenä ja suorittaa sotilaallinen interventio Saksan alueelle ”toisessa portaassa osalla asevoimastaan” tai
- Ranskaa eivät sido velvoitteet ja se takaa ainoastaan oman puolustuksensa omin asevoimin.

RPR:n mukaan Ranskan asevoimat on suunniteltu ennen kaikkea jälkimmäistä vaihtoehtoa varten (erityisesti taktisten ydinaseiden käyttöä ajatellen).

Edelleen RPR-puolueen mielestä on kyseenalaista voiko Ranska Euroopan ”nykyisessä (yhtenäisyyden) rakennusvaiheessa” lainkaan käyttää asevelvollisia sotilaalliseen interventioon Keski-Euroopassa, vaikka status quon ylläpitäminen tällä alueella on ratkaisevaa Ranskalle.⁴⁷

Presidentti Giscard d'Estaing'in puolueen UDF:n (Union pour la Démocratie Française) valkoinen kirja vuodelta 1980 pitäytyy melko sanatarvasti Giscardin 1976 esittämään doktriiniin Ranskan osallistumisesta Länsi-Euroopan ja erityisesti Länsi-Saksan puolustukseen. Vaikka päätöksen ajoitus pidettäisiin omista käsistä, on Ranskan turvallisuus pelissä ”ensimmäisestä taistelusta lukien”.⁴⁸

UDF-puolue edustaa kuitenkin viimeisten vaalitulosten perusteella selvää vähem-

mistöä ranskalaisista. Tämän perusteella voitaisiin — todellisuutta yksinkertaistaen — väittää, että ehkä vain vajaa viidesosa kansasta kannattaa ranskalaisten sotilaiden käyttöä Saksan alueella yhteisen edun nimissä. Tällaista näkemystä tukevat eräät viime vuosina suoritetut mielipidetutkimukset.⁴⁹

Presidentti Giscard d'Estaing'in 1976 pitämässä puheessa oli toinenkin doktrinaalinen kohta, joka hätkähdytti niin vasemmistopuolueita kuin gaullistejakin ja yhtä lailla herätti myönteisiä arvioita Liittotasavallassa. Giscard nimittäin totesi, että taktiset ydinaseet⁵⁰ eivät ole ainoastaan ydinpelotteen välineitä vaan myös "taisteluvälineitä".⁵¹

De Gaullen ja Pompidoun aikana Ranska pitäytyi virallisesti ydinaseiden käyttöön vain siinä tapauksessa, että Ranskan maaperää uhattiin. Doktrinaalinen vivahte, joka erotti edellisen jälkimmäisestä oli Fourquet'n 1970-luvun alussa tekemä ajallinen ero taktisen ja strategisen ydinaseen käytön välillä. Tätä ei Ailleret'n aikana ainakaan julkisesti hyväksytty. Nyt Giscard näytti erottavan ydinasetasot toisistaan myös käyttötarkoituksen mukaan. Jo häntä aikaisemmin sekä pääministeri Jacques Chirac että uusi puolustusvoimain komentaja Guy Méry olivat Maanpuolustuskorkeakoulun kursseilla käsitelleet taktisten ydinaseiden roolia.

Pääministeri Chirac totesi Ranskan hankkineen taktisia ydinaseita kolmesta syystä:⁵²

- halusta evätä supervaltojen monopoliasema taktisten ydinasejärjestelmien kohdalla,
- pyrkimyksestä lisätä ydinpelotteen uskottavuutta strategisen uhkatason alapuolella ja
- tahdosta omaksua kykyjensä mukainen rooli eikä tyytyä turvaamaan ("sanktuari-soimaan") vain omaa aluettaan ydinaseiden käytöltä. Tässä mielessä taktiset ydinaseet ovat "eurooppalaisia".

Chiracin mukaan Pluton-ohjukset ovat ensisijaisesti "taistelulentäni" asejärjestelmiä. Näin tietysti on niiden rajoitetun kantamankin perusteella. FATACin ydinasekykyisiä lentokoneita (Jaguar ja Mirage III) voitaisiin käyttää niiden toimintasäteen ulottuvuuden ansiosta syvyydessä yli Saksan alueen. Tämä kuitenkin vetäisi Ranskan mukaan ydinaseiden käyttöön ja yleensä sodankäyntiin varhaisessa vaiheessa.

Ydinaseiden pelkkä olemassaolo asettaa niitä hallussapitävän valtion ennalta ehkäisevien ydiniskujen kohteeksi. Pluton-ohjusten sijoittaminen rauhan aikana Saksan alueelle olisi merkinnyt Liittotasavallalle kaksinkertaista riskiä: alttiutta ennalta ehkäisevälle iskulle ja ydinaseiden käyttöä sen maaperällä. Toisaalta Pluton-ohjusten sijoittaminen II AK/1A:n alueella olisi vahvistanut Ranskan sitoutumista Länsi-Saksan puolustukseen huomattavasti aikaisempaa tiukemmin ja korkeammin panoksin.

Voitaisiinkin ajatella, että Länsi-Saksa periaatteessa suostuisi esimerkiksi Pluton-ohjusten sijoittamiseen sen länsiosiin. Olisivathan ne vain pieni lisä sen alueella jo oleviin amerikkalaisiin ydinaseisiin verrattuna. Se ei kuitenkaan voisi tapahtua koordinoimatta asejärjestelmien käyttötapaa ja -aluetta NATOn kanssa. Tämä tapahtuisi lähinnä NATOn ydinsuunnitteluryhmässä, joka vuodesta 1969 lukien on vastannut

ydinaseiden käyttösuunnitelmien laatimisesta. Järjestely merkitsi Ranskalle sen itsenäisen aseman menetystä eikä siten tulisi kysymykseen.

Toinen menettelytapa, jota myös on väläytelty, olisi sijoittaa ohjukset II AK:n alueelle Saksan maaperälle ns ”kaksoisavain”-järjestelmään nojautuen. Tällöin Bonnilla olisi veto-oikeus niiden käyttöön nähden samaan tapaan kuin sillä on ollut sanansa sanottavana amerikkalaisten ydinaseiden suhteen. Tämäkin järjestely olisi Ranskan etujen vastainen. Lisäksi ydinaseita koskeva bilateraaliosopimus Ranskan ja Saksan kesken ei olisi sopusoinnussa Saksan NATO-sitoumusten kanssa, sillä edellämainitun ydinsuunnitteluryhmän perustamisen jälkeen ydinaseisiin liittyvät ongelmat on käsitelty monenkeskeisinä liittoutuma-kysymyksinä.

Kesäkuussa 1975 kansalliskokouksessa käydyssä keskustelussa Ranskan ulkoministeri Jean Sauvagnarques totesi, että Plutonit ovat Ranskan alueella ja niitä käytettäisiin ranskalaisten sotatoimiyhtymien operaatioalueella.⁵³

Vaikka gaullistit⁵⁴ ja sosialistit ovat suhtautuneet varauksellisesti taktisiin ydinaseisiin ja pitäneet doktrinaalista, ajatuksellista, kytkentää taktisten ja strategisten ydinaseiden välillä ehdottomana, on virallisuonteisissa kannanotoissa 1970-luvulla tapahtunut liukumista löyhempään kytkentään. Kriisitilanteessa käyttäytymisen epävarmuutta (ja siten pelotteen uskottavuutta) lisää pelotteen vaikutusalueen laajentaminen.

Myöhemmin 1970-luvulla virallisissa lausunnoissa on useimmiten viitattu asevoiman mahdolliseen käyttöön Euroopassa ja sen lähialueella, Välimeri mukaan lukien. Joskus on yksinkertaisesti viitattu elintärkeisiin etuihin Ranskan ulkopuolella. Joka tapauksessa on selvää, että Saksan liittotasavalta kuuluu ”lähialueeseen” ja ”elintärkeisiin etuihin”.

Puhdasoppisille gaullisteille ajatus ”laajennetusta sanktuaarista”⁵⁵ on vastenmielinen. Sanktuarisoinnin välineitä ovat aina ydinaseet ja ne muodostavat yhtäältä edun ja toisaalta riskin, jota ei voida jakaa muiden kanssa. Laajennettu pelote⁵⁶ on käsitteenä rinnastettavissa laajennettuun sanktuaariin.⁵⁷ Heidän mielestään kumpaakaan ei saisi käyttää puhuttaessa turvallisuuspoliittisista suhteista Länsi-Saksaan tai muihin valtioihin. Ranskan ydinpelote ei sen määrällisen ja laadullisen rajoittuneisuuden vuoksi ole uskottava sen paremmin Bonnissa kuin Moskovassa. Kuitenkin UDF-puolueen valkoisessa kirjassa todetaan seuraavaa:

Strategisen ydinpelotteen olennaisena tarkoituksena on kansallisen ”sanktuaarin” suojeleminen. Mutta jos on varmaa, että maamme lähialueet joutuvat vihollisen käsiin päivämme ovat luetut. Ranska omaksi puolustukseksi voi siten joutua kattamaan strategisella pelotteellaan aluettaan laajemman maantieteellisen vyöhykkeen.⁵⁸

Mikäli ydinpelotteen ”levittäminen” tapahtuu NATO:n pelotetta täydentävänä ja liiton hyväksymänä, ei saksalaisilla liene mitään sitä vastaan. Tällaisenahan ajatus on itse asiassa hyväksytty Ottawan julistuksessa vuonna 1974. Mikäli taas tarkoituksena olisi taivuttaa Saksa valitsemaan Ranskan ja Yhdysvaltojen välillä, esimerkiksi verhojen tarjous eurooppalaisten puolustusjärjestelyjen muotoon, ei Saksalla ole todelli-

suudessa valinnan varaa. Sitä todistaa vuoden 1963 sopimukseen Saksan tahdosta liisäty johdanto-osakin. Vaikka USAn ydinasesuojan uskottavuus on asetettu aika ajojn kyseenalaiseksi, ainoastaan Yhdysvallat kykenee tarjoamaan vastapainon "Neuvostoliiton ajoittaiselle tahdolle hävittää viimeiset kansallisen identiteetin rippeet, jotka ovat yhteisiä saksalaisille valtioille."⁵⁹ Grosserin mukaan ainoastaan Neljän Vallan hyväksymä Saksan rajoitettu itsemääräämisoikeus takaa **Gesamtdeutschlandin** jatkuvuuden. Rajoitettu itsemääräämisoikeus, ydinaseettomuus, turvallisuusneuvoston pysyvän jäsenyyden evääminen ja oikeus käyttää asevoimiaan vain Atlantin liiton alueella tekevät Länsi-Saksasta poliittisesti toisen luokan keskisuuren valtion Ranskaan ja Englantiin verrattuna.⁶⁰

Edellämainitut seikat saavat Saksan reagoimaan herkästi Yhdysvaltain turvallisuustakeiden todellisiin tai näennäisiin muutoksiin. Samalla ne tarjoavat Ranskalle tilaisuuden ruokkia saksalaisten pelkotiloja ja esittää vaihtoehdoksi eurooppalaista yhteistyötä, johon Ranska kuitenkin itse tekee varauksia.⁶¹ Ambivalentti politiikka on johtanut kielteisiin arvioihin Ranskan luotettavuudesta "diplomaattisena yhteistyökumppanina".⁶² Ranska luonnollisesti ajaa omaa etuaan. Samoin pyrkii tekemään tietysti Saksakin. Saksan erikoinen, rajoituksiin pohjautuva sotilaspoliittinen tila tasapainottuu sen taloudellisella voimalla ja geopoliittisella sijainnilla. Molemmat tekijät antavat sille mahdollisuuden myönnytysten saamiseksi Ranskalta. Tämä on tullut entistä selvemäksi 1980-luvun alussa, erityisesti sosialistien valtaantumisen jälkeen.

R a n s k a j a L ä n s i - E u r o o p a n p u o l u s t u k s e n u u d e l l e e n a r v i o i n t i

Neuvostoliiton konventionaalinen ylivoima Euroopassa, sen kasvava eurostrateginen ydinaseistus ja keskustasapainossa saavutettu pariteetti ovat asettaneet Länsi-Euroopan uudelleenarvioinnin eteen. Ranskan taloudellisen tilan jatkuva huononeminen⁶³ ja pelko sen strategisen etumaaston "neutralisoinnista" Neuvostoliiton politiikan puristuksessa ovat edelleen 1980-luvulla tiivistäneet sen ja Saksan suhteita.

Ranskan 1A:n entisen komentajan mukaan de Gaulle ei koskaan käyttänyt termiä "sanktuaari" neuvotellessaan saksalaisten kanssa vaan yleensä tarjosi heille Ranskan ydinaseistusta pienenä sateenvarjona, joka kuitenkin olisi varmempi kuin amerikkalaisten.⁶⁴ Vasta myöhemmät ns uusgaullistit — ja etenkin giscardilaiset — ovat kannanotoissaan alkaneet käyttää termiä "sanktuaari" tai "laajennettu sanktuaari". De Gaullen, kuten myöhempienkin presidenttien, ohjeet 1A:n komentajille ovat luonnollisesti salaisuuksia, joten hänen ja muiden syvin ajattelu ei välttämättä paljastu julkisessa keskustelussa. Ajatus kahdesta sodasta Euroopassa, jonka de Gaulle esitti 1963⁶⁵ valmistellessaan Ranskan eroa NATOsta, ei Valentinin mukaan olisi kuitenkaan heijastanut de Gaullen syvintä ajattelua. Hänen mielestään de Gaulle olisi hyväksynyt pääministeri Raymond Barren vuonna 1977 esittämän tulkinnan,⁶⁶ jonka mukaan Ranskan pelote kattaa sen "elintärkeät edut, s.o. ensisijaisesti kansallisen alueen . . . mutta myös sen lähialueet, toisin sanoen naapureiden ja liittolaisten alueet".⁶⁷

Le Figaron puolustuspoliittisiin kysymyksiin erikoistuneen toimittajan, Paul-Marie de la Gorgen mukaan Ranskan hallituksen virallisissa kannanotoissa viitataan aina "elintärkeisiin etuihin" eikä sanktuaariin tai laajennettuun sanktuaariin⁶⁸ puhuttaessa pelotteen vaikutusalueesta. Kuten Barrea kritisoinut kenraali George Buis toteaa: "kerettiläisyyttä kaikki tuo, sillä maantieteellistä ulottuvuutta ei voida samaistaa strategian ulottuvuuteen".⁶⁹

Presidentti Giscard d'Estaing'in aikana doktrinaalinen "kerettiläisyys" saavutti tietyn huippunsa. Ydinpelotteen vaikutusalueetta laajennettiin naapuri- ja liittolaismaihin ja eteentyönnetyn taistelun käsite tuntui sitovan Ranskan IA:n taistelujen kulkuun jo hyvin varhaisessa vaiheessa syvemmälle kuin sen rauhan ajan sijoitusalue antaisi aiheen olettaa. Arveluttavinta muutoksiin kriittisesti suhtautuvien ranskalaisten mielestä on mahdollisesti jopa käytön automaation syntyminen laajennetun, elintärkeän etupiirin mukana. Kuitenkin esimerkiksi arvostetun puolustusasiamiehen ja pitkäaikaisen gaullistisen kansanedustajan Alexandre Sanquinettin mielestä ydinasein käytävän taistelun hyväksyminen Saksan alueella on "eurooppalaisen integraation sotilaallinen edellytys".⁷⁰ Tätä virallinen doktriinin tulkinta ei kuitenkaan hyväksy, vaikka käsitteellistä häilyvyyttä eri voimankäytön tasojen (konventionaalinen-taktinen ydinase-strateginen ydinase) keskinäisen kytkennän ja käytön ajoituksen sekä -alueen suhteen esiintyykin. Taustalla saattaa olla tarkoituksellinen epävarmuuden luominen pelotteen uskottavuuden vahvistamiseksi⁷¹ tai yksinkertaisesti kyvyttömyys muotoilla selvää ja täsmällistä taktisten ydinaseiden käyttökäsitteitä nykyisen kalustollisen ja poliittisen tilanteen pohjalta.⁷²

Presidentti Giscard d'Estaing'iltä kysyttiin televisioidussa haastattelussa 9. helmikuuta 1978 tarkoittiko hänen 1. kesäkuuta 1976 pitämänsä puhe samoin kuin pääministeri Barren 18. kesäkuuta 1977 pitämä puhe, että Ranskan strategista tai taktista ydinasetta voitaisiin käyttää suojelemaan Saksaa, joka on Ranskan naapuri ja lähin liittolainen. Giscard ei vastannut luonnollisestikaan näin suoraan kysymykseen yhtä suorasti, vaan vetosi käytön olosuhteiden epävarmuuteen pelotevaikutuksen lisäämiseksi. Mutta hän sanoi sellaisen tilanteen voivan syntyä, jossa Ranskan ydinaseen käyttö tulisi kysymykseen jo ennenkuin sen rajoja olisi loukattu.⁷³ Toisaalta hän totesi haastattelussa, että Ranska vastustaa kaikissa olosuhteissa Saksan ydinaseistamista. Se on yksi Ranskan Saksan-politiikan perusteista.

Vasta oppositiossa ollessaan RPR (chiracilaiset) ja UDF (giscardilaiset) tuntuvat löytäneen toisensa keskeisissä turvallisuuspoliittisissa kysymyksissä. Puolueet pitivät vuoden 1982 aikana neljä tärkeätä kokousta (1.—2. 3., 29. 6. ja 26. 10.) "ekumeenisessa hengessä". Saavutettu yhteisymmärrys käsittää kaksi keskeistä asiaa: (1) Ranska ei voi pysytellä syrjässä lähinaapureiden ja liittolaisten (ennen kaikkea Saksan) joutuessa konfliktiin ja (2) Ranskan ydinpelote ei ole tarkoitettu "iikuisesti" vain oman alueen suojelemiseen.⁷⁴ Voitto on selvästi giscardilaisten. Se mikä on aina ollut yhteistä molemmille puolueille on asevoiman, ydinaseet mukaan lukien, käytöpäätöksen itsenäisyys pelotteen alueellisesta sidonnaisasteesta riippumatta sekä ehdoton kieltäytyminen tietyistä vastuualueista Saksojen välisen rajan tuntumassa. Näitä

turvallisuuspolitiikan perusperiaatteita ovat myös sosialistit noudattaneet.

Päätöksen pitäminen omissa käsissä, vaikka Saksan kanssa olisi etukäteen sovittu yhteistoiminnasta konfliktitilanteessa⁷⁵, saattaisi jättää Ranskan sodankäynnin alkuvaiheessa Neuvostoliiton ennalta ehkäisevän toiminnan ulkopuolelle. Mitä vahvempi Ranskan ydinaseistus on, erityisesti sen vastaiskukyky, ja mitä matalammalla profiililla konflikti käydään, sen paremmat ovat Ranskan mahdollisuudet pysytellä sodankäynnin ulkopuolella.

Konfliktin laajentuessa ja voiman käytön eskalaation kiihtyessä Ranska joutuu väistämättä mukaan Saksaan nähden asettamistaan doktrinaalisista rajoituksistaan huolimatta. Toisaalta tältä pohjalta ymmärtää hyvin Ranskan halun — olipa vallassa oikeisto tai vasemmisto — ensinnäkin poistaa Euroopassa vallitseva konventionaalisen asevoiman epätasapaino, jota se pitää suurimpana epävarmuuden ja sodan vaaran syynä sekä toiseksi tasapainottaa eurostrateginen tilanne amerikkalaisin Pershing-2 ja GLCM-risteilyohjuksin. Kaikki toimenpiteet, joiden avulla voidaan Euroopassa vähentää Ranskan strategisen aseistuksen varhaista kytkentää konfliktiin ydinasekynnyksen tultua ylitetyksi, ovat sen etujen mukaisia. Strategista tasapainoa lujittavina tällaiset toimenpiteet olisivat myös Saksan intressien suuntaisia.

Pompidoun ja Giscardin aikana (1969—81) näyttää siten tendenssinä olleen Länsi-Saksan alueen strategis-doktrinaalinen kytkentä yhä selvemmin Ranskan intressipiiriin. Perussyynä tämän siteen kehittämiseen lienee USAn ja Neuvostoliiton välisen strategisen keskustasapainon kehittyminen 1970-luvulla Neuvostoliitolle edulliseen suuntaan ja sen myötä Yhdysvaltain ydinsuojan koettu heikentyminen. Siihen on edelleen vaikuttanut Yhdysvaltain ulko- ja turvallisuuspolitiikan yhtäältä ailahteleva toisaalta dominoiva luonne.

Turvallisuuspoliittisen siteen kehittäminen ei kuitenkaan ole itsetarkoitus. Se on osa laajempaa kokonaisuutta, Ranskan ja Saksan Länsi-Euroopan politiikkaa. Pompidoun aikana Englanti liittyi (1973) EEC:hen, osaksi tasapainottamaan Liittotasavalan kasvavaa taloudellista voimaa, osaksi muodostaakseen Italian, Saksan ja Ranskan kanssa pohjan vahvalle Länsi-Euroopalle. Giscardin ja Schmidtin aikana ”erikoissuhde” syveni samalla kun Ranskassa ilmaistiin halua neljän vallan muodostaman johtoportaan merkityksen lisäämiseksi ohi EEC-politiikan. Laaja-alainen turvallisuuspoliittinen samansuuntaisuus ja hyvin yhdenmukainen tulkinta liennytyksen merkityksestä itä—länsi -suhteissa asetti Ranskan — Saksan suhteet 1970-luvun jälkipuolella tiettyyn erikoisasemaan: Molemmat maat tunsivat lojaalisuutta Yhdysvaltoja ja Atlantin liittoa kohtaan asettaen kuitenkin etusijalle détenten ylläpitämisen ja liittolaisten vapaan päätäntävällän.⁷⁶

III SOSIALISTIEN VALTAANTULO: MUUTOS JA JATKUVUUS

Suhtautuminen Atlantin liittoon, ydinaseisiin ja eteentyönnettyyn taisteluun oppositiokaudella

Sosialistipuolueen (SP) kääntyminen ydinaseistukseen perustuvan pelotteen kannalle vuosina 1977—78 on ennen kaikkea nykyisen puolustusministeri Charles Hernun ansiota. Sosialistit vastustivat de Gaullen ydinaseohjelmaa ja sisäänpäin suuntautunutta puolustuspolitiikkaa ”epärealistisena ja vaarallisena Euroopalle”.⁷⁷ He arvostelivat vuonna 1966 irtaantumista NATOsta, koska he katsoivat sen johtavan Yhdysvaltain ja Länsi-Saksan voiman kasvuun Atlantin liitossa.

Yksitoista vuotta myöhemmin SP:n puoluetoimisto totesi maanpuolustusohjelmassaan, että Neuvostoliitto oli ainoa maa, joka oli toisen maailmansodan jälkeen käynyt sotatoimia Euroopassa. Harrisonin mukaan tämä oli sosialisteilla pääsyynä Atlantin liiton jäsenyyden jatkamiseen.⁷⁸ Toisaalta sosialistien pitkän aikavälin tavoitteena on itä—länsi blokkien purkaminen ja eurooppalaisen ratkaisun aikaansaaminen, vaikka Ranska täyttääkin velvollisuutensa siten kun ne on esitetty Atlantin liiton ja Brysselin sopimuksissa. Hieman ennen vaaleja ilmestyneessä kirjassaan *Ici et Maintenant* presidenttiehdokas Mitterrand toteaa, ettei hän ole kuitenkaan sen kiintyneempi Atlantin liittoon kuin romanialainen tai puolalainen on kiintynyt Varsovan liittoon.⁷⁹

Edelleen hänen kirjassaan toistuu useassa kohdassa viittaus siihen, ettei Yhdysvallat ole ”luotettava” yhteistyökumppani. Atlantin liiton hän sanoi perustuvan fiktiioon: amerikkalaisten väliintuloon Neuvostoliiton hyökätessä.⁸⁰ Hänen mielestään tulevaisuus tulee rakentaa uusien voimien varaan aikaisempaa yhtenäisemmän Euroopan luomiseksi. Hän sanoi myös olevansa ranskalais-saksalaisen ”lähentymisen” kannalla, mutta samalla hän totesi, että ”etuoikeutetun Pariisi-Bonn akselin rakentelulla on rajansa”.⁸¹ Pelkästään nämä ovat ne periaatteelliset linjat, jotka muodostivat sosialistien turvallisuuspoliittisen ajattelun rungon ennen vaaleja.

Suhtautuminen Saksan liittotasavallan kannalta kahteen keskeiseen tärkeään strategis-doktrinaaliseen tekijään, pelotteen ilmaistuun ulottuvuuteen ja eteentyönnettyyn taisteluun Saksan alueella, heijasteli sosialistien paluuta gaullistiseen ajatteluun. Giscardin ajalle ominainen asevoiman joustava, porrastettu käyttö syvyydessä ja ydinpelotteen ”sanktuarisoiman” alueen ulottaminen yli Ranskan rajojen ei siten näyttänyt tulevan kysymykseen. Vaikeimman ongelman sosialisteillekin muodosti taktisten ydinaseiden käyttö eteentyönnetyn taistelun yhteydessä.

Hernun mielestä Pluton-ohjukset olivat vaarallisia asejärjestelmiä, koska niiden käyttö Ranskan alueen ulkopuolella Liittotasavallassa veisi Ranskan väistämättä taktiseen ydinasetaisteluun (jossa se voisi vain hävitä). Harrisonin mukaan vuoden 1978 kokouksessaan sosialistit eivät kyenneet tätä ongelmaa selvästi ratkaisemaan. Kuitenkin edellä mainitussa kirjassaan Mitterrand toteaa, että ranskalaisten taholta on tees-

kentelyä uskoa ydinpelotteen itsenäisyyteen hylkäämättä ensin ajatusta eteentyönnettystä taistelusta.⁸²

P ä ä m i n i s t e r i M a u r o y n l i n j a n v e t o p u h e e n v u o r o
j a v i i m e a i k a i s i a k e h i t y s p i i r t e i t ä

Maanpuolustuskorkeakoulukurssin avajaisissa 14. syyskuuta 1981 puhunut Pierre Mauroy sanoi Ranskan pysyvän uskollisena liittolaisilleen, joista ensisijalla on Yhdysvallat.⁸³ Tämä tuntuu poikkeavan Mitterrandin oppositioajan mielipiteistä, etenkin kuin Mayroy korosti Yhdysvaltain ydinpelotteen ratkaisevaa merkitystä voimatasapainon kannalta. Pääministerin ja sen myötä vasemmistohallituksen perusnäkemys oli siten atlantistinen heti alusta lähtien, mitä ei ehkä osattu odottaa.

Mauroy sanoi Ranskan puolustuksen alkavan jo sen rajojen ulkopuolella. Siten sosialistinen Ranska — jos niin voidaan sanoa — hylkää neutralismin, vaikka käsitteenä ”eteentyönnetty taistelu” ei pääministerin puheessa esiinnykään. Ajatusten muotoilu on kuitenkin selvästi varovaisempi kuin Giscardin aikana, joskaan se ei jätä arvailujen varaan Ranskan sitoutumista Liittotasavallan puolustukseen. Sanamuoto voitaneen kuitenkin tulkita ’perääntymisenä’ kohti Ranskan rajoja.

Mauroy painotti puheessaan itsenäisen päätäntävällän säilyttämistä. Tärkeimpänä välineenä on edelleen ydinpelote. Pelotteen vaikutuksen hän satoi — kuten aikaisemmatkin hallitukset virallisesti ovat tehneet — Ranskan ”elintärkeisiin etuihin” eli se ulottuu myös Ranskan rajojen ulkopuolelle. Pelotteen vaikutusalueen laajuuteen nähden sosialistisen Ranskan johto tuntuu harjoittavan ymmärrettävistä syistä tahallisen epämääräistä politiikkaa. Hieman ennen Mauroyn puhetta presidentti Mitterrand totesi Ranskan käyttävän ydinaseitaan vain, jos sen aluetta uhataan.⁸⁴

Runsas vuosi myöhemmin WEU:n parlamentille puhunut puolustusministeri Charles Hernu sanoi, että Ranskan ydinpelotteen olemassaolo ”vähentää merkittäväällä tavalla eurooppalaisiin valtioihin kohdistuvaa aggression riskiä”.⁸⁵ Englantilaisen *The Economist*-lehden mukaan Hernu tuntui vihjaavan, että Ranska on halukas ulottamaan ydinasesuojansa myös Länsi-Saksan alueelle siinä tapauksessa, etteivät Yhdysvaltain ydinasetakuut olisi ”luotettavia”.⁸⁶ Muodollisesti näin tuskin voi tapahtua ilman, että kansainvälispoliittisessa järjestelmässä tapahtuu syvällisiä muutoksia, jotka johtaisivat nykyisen liittorakenteen purkautumiseen.

Pääministeri Mauroyn mukaan Eurooppa on Yhdysvalloille vain ”väkivaltaoportaikoinen askel”. Siksi eurooppalaisten pitäisi pohdiskella tulevaisuuden varalle sellaisen poliittisen yhteisön luomista, jolla olisi itsenäinen puolustuskyky. Kahden vuoden aikana vasemmistijohtoinen Ranska on erityisellä lämmöllä puhunut WEU:n ja sen pysyvän varustelukomitean merkityksestä turvallisuuspoliittisena keskustelufoorumina. Ranskan pää-, ulko- ja puolustusministerit ovat kaikki poikkeuksellisesti esiintyneet vuoden aikana WEU:n parlamentissa. Ehdottipa Ranskan WEU-delegaation puheenjohtaja Lucien Pignon oman ”eurooppalaisen sotilaallisen päätöksentekooelimen” perustamista.⁸⁷ Saksalaiset ovat suhtautuneet varovaisesti ranskalaisten koepalloihin, ja

he ovat ilmoittaneet odottavansa konkreettisia ehdotuksia suunnitelmien kehittämiseksi ja täsmentämiseksi.

WEU:n suurimpana heikkoutena alueellisten turvallisuusjärjestelyiden välineenä on sen alkuperäinen tarkoitus rajoittaa Länsi-Saksan aseistusta ja alistaa se sotilaalliseen valvontaan muiden allekirjoittajien toimesta. Saksan sosiaalidemokraattisen puolueen turvallisuuspoliittinen asiantuntija Egon Bahr totesikin, että mikäli WEU:lle aiotaan antaa uutta merkitystä Länsi-Euroopan turvallisuusjärjestelyissä, on tästä "perussynnistä" päästävä eroon.⁸⁸ Toisaalta ranskalaiset ovat torjuneet ajatuksen laajentaa WEU:n merkitystä kutsumalla kokouksiin tarkkailijoita Euroopan parlamentista.⁸⁹

Ranskalla on luonnollisesti omat hyvät syynsä painottaa Länsi-Euroopan Unionia, sillä Ranska ei kuulu NATO:n ydinsuunnitteluryhmään tai puolustus-suunnittelukomiteaan eikä ole euroryhmän jäsen. WEU on ainoa järjestö, jossa Ranska voi keskustella kaikista turvallisuuspoliittisista kysymyksistä liittolaistensa kanssa. Kaiken lisäksi se ydinasevaltiona voi tehdä sen *primus inter pares* -asemasta ja Saksaa psykologisesti dominoiden.

Monenkeskiset, rakenteelliset kysymykset ovat kuitenkin toisarvoisia. Tärkeämpää on päästä yhteisymmärrykseen asevoiman käyttöajattelusta, doktriinista ja asevoimien rakenteesta.⁹⁰ Tällainen tavoitteellisuus oli epäilemättä keskeisenä virikkeenä Ranskan ja Länsi-Saksan 40. huippukokouksen puolustuspoliittiseen aloitteellisuuteen. Bonnin kokouksessa päätettiin institutionalisoida ulko- ja puolustusministerien tapaamiset neljäksi vuodessa. Tarkoitus on perustaa yhteistyökomissio, joka jaetaan useaan työryhmään, joista jokainen erikoistuisi omaan sotilasstrategiseen alueeseensa.

Presidentti Mitterrandin mukaan Bonnissa keskusteltiin myös Ranskan 1A:n taktisen ydinaseistuksen modernisoinnista. *Le Figaro* -lehden mielestä presidentin käyttämä sanamuoto saattoi merkitä, että Ranska olisi ottanut huippukokouksessa esille taktisten ydinaseiden mahdollisen sijoittamisen Liittotasavallan alueelle.⁹¹

Edelleen lehden mukaan Ranska saattaisi tulevaisuudessa "sanktuarisoida" Länsi-Saksan alueen taktisin ydinasein. *Le Figaron* mielestä muutos olisi toteuttamiskelpoinen 1990-luvulla, jolloin Ranskalla on käytössä uudet Hades-ohjukset, joista osaan saatetaan asentaa neutronikärjet.⁹²

Ranskalaisten ydinaseiden sijoittaminen Länsi-Saksan alueelle olisi radikaali poikkeama nykyisestä käytännöstä. Se vaatisi lisäksi Ranskan taktisen ja strategisen ydinaseistuksen käytön selvää doktrinaalista erottamista toisistaan. Ranskan strateginen ydinaseistus ei ole vastaiskukyvyltään tarpeeksi monipuolinen ja joustava, jotta se itsenäisenä voimana kykenisi takaamaan esimerkiksi Liittotasavallan turvallisuuden.

Itse asiassa Mitterrandin muut lausunnot olivat vanhan käytännön mukaisia. Hänen mukaansa Liittotasavallan liittäminen Ranskan ydinasestrategiaan ei tule kysymykseen. Ranska ei myöskään aio siirtää ydinaseteknologiaa Saksalle eikä pyytää sitä rahoittamaan omia projektejaan.⁹³ Kaikki nämä vaihtoehdot ovat olleet esillä julkisessa keskustelussa 1978—82.

Huippukokouksen aattona 20. lokakuuta 1982 Liittotasavallan puolustusministeri Manfred Wörner totesi, että tarkoitus ei ole luoda Bonnin—Pariisin akselia, ydinase-akselista puhumattakaan, vaikka Ranskan suhteet ovat Saksalle äärimmäisen tärkeät.⁹⁴ Loppujen lopuksi Bonnin huippukokouksen merkitys piili pysyvän mekanismin luomisessa sotilaspoliittisen meilipidevaihdon syventämiseksi. Ajankohdan valinta heijastaa molempien maitten tuntemaa huolta maanpuolustus- ja ydinasevastaisen liikkeen voimistumisesta etenkin Saksassa, jossa sisäpoliittinen tilanne on jatkuvasti vaikea euro-ohjuskiistan vuoksi. Mitterrandin ja Kohlin tapaaminen 21.—22. lokakuuta 1982 oli julkisessa keskustelussa saamansa poikkeavan huomion ansiosta näkyvä tuki Atlantin liitolle ja vaaleihin valmistuvalle Helmut Kohlille.

Vasemmistojohtoinen Ranska on alun pitäen voimakkaasti kannattanut NATOn niin sanottua kaksoispäätöstä, joka tehtiin joulukuussa 1979. Eräs olennainen syy tähän Neuvostoliittoa ärsyttävään ja omaa hallituskumppania, kommunistipuoluetta, kiusaavan politiikkaan on Länsi-Saksan poliittisen johdon tukeminen sisä- ja ulkopolitiittista painostusta vastaan. Tässä suhteessa Mitterrandin Ranska on antanut varauksittoman tukensa sekä Schmidtin että Kohlin hallituksille, mikä osoittaa sen aitoa huolta Liittotasavallan turvallisuuspoliittisesta linjasta ja pyrkimystä eurostrategiseen tasapainoon.

PÄÄTTEEKSI

Ranskan poliittisen johdon suurena huolenaiheena tuntuu olevan neutralismin, pafismin ja ydinaseita vastustavan liikkeen voimistuminen ja sen yhdistyminen uusvasemmistolaiseen nationalismiin Länsi-Saksassa. Rajoittuneisuudestaan huolimatta näillä katsotaan olevan potentiaalista vaikutusta Ranskan strategisen etumaaston tulevaisuuteen. Pariisissa ei voida suhtautua välinpitämättömästi esimerkiksi ehdotukseen, että molemmat Saksat eroaisivat liittosuhteestaan ja muodostaisivat sitoutumattoman valtioliiton. Ehdotuksen väitetään vaikuttaneen mm Länsi-Berliiniin ”vaihtoehdoliikkeen” poliittisen ohjelman sisältöön.⁹⁵

Sekä Ranskan ulkoministerin että Saksan apulaisulkoministerin arvion mukaan Neuvostoliiton tavoitteena on Länsi-Euroopan ja Yhdysvaltain välisen strategisen pelotesiteen katkaiseminen.⁹⁶ Kun tähän yhdistyy laajaa kannatusta saanut ydinaseen ”psykologinen hylkääminen” ja amerikkalaisvastaisuus, on luonnollista, että Ranska ja Länsi-Saksa pyrkivät etsimään suhteilleen uutta painotusta, joka olisi mahdollisimman immuuni Neuvostoliiton painostukselle ja toisaalta mahdollisimman vapaa liiallisesta amerikkalaisuudesta. Toistaiseksi kumpikaan ei ole halukas (tai kykenevä) tarkistamaan liittosuhdettaan. Turvallisuuspoliittisen yhteistyön täytyy olla liiton sisällä tapahtuvaa kahdenkeskistä toimintaa, jonka pitkän aikavälin tavoitteena voi olla eurooppalaisen asevoiman käyttödoktriinin koordinointi. Yhteistyö ei siten ole ”vaihtoehdoliike”: se ei voi olla ristiriidassa Yhdysvaltain tai Atlantin liiton etujen kanssa.

Vuosikymmenien kuluessa Länsi-Euroopan turvallisuuspolitiikan voimakolmio, Ranska, Saksan liittotasavalta ja Yhdysvaltain johtama Pohjos-Atlantin puolustusliit-

to, on joutunut hakemaan oikeita poliittisia ja sotilaallisia mittasuhteitaan. Se ei aina ole ollut kivuton prosessi. Jo 1950-luvulla Ranska joutui myöntymään Liittotasavallan aseistamiseen ja sen liittämiseen NATO:n sotilaalliseen yhteistyöhön. Presidentti Pompidou myönsi vuonna 1973 Reykjavikissa Yhdysvaltain sotilaallisen läsnäolon olevan välttämätöntä Länsi-Euroopan turvallisuudelle. Atlantin liitto puolestaan tunnusti Ranskan ydinaseen länsiliittoutuman pelotetta vahvistavaksi tekijäksi Ottawassa 1974.

Jännitteitä mainitussa voimakolmiossa esiintyy edelleenkin. Yhdysvaltain ydinpelotteen uskottavuutta epäillään, ja koko amerikkalaisten rooli Euroopan turvallisuuden takuumiehenä on asetettu yhä laajemmin kyseenalaiseksi. Kitkaa on myös kolmion muiden kärkipisteiden välillä. On sanottu, että Saksan liittotasavallan ongelma ei ole valtiollinen, vaan kansallinen. Saksa kärsii identiteettikriisistä, johon se kuumeisesti hakee ratkaisua. Ranskalla tällaisia vaikeuksia ei ole. Saksa hakee olemassaolleen historiallista oikeutusta. Ranska puolestaan katsoo itsellään olevan historiallisen tehtävän kulttuurin, ihmisoikeuksien ja inhimillisten arvojen edistäjänä — ja omahyväisyydessään tekee tuskin naapuriensa elämän helpommaksi. Saksan liittotasavallalla ei ole omaa sotilasstrategiaa. Ranskalla taas on itsenäinen ydinpelotteensa. Näiden kaikkien erilaisuuksien yhteensovittaminen ja yhteisten intressien tunnustaminen vaatii aikaa. Mutta mikäli menneisyydestä voi tässä tapauksessa löytää tienviittoja tulevaisuudelle, Ranskan, Saksan liittotasavallan ja Pohjois-Atlantin liiton erimielisyyksien ratkomisen ei pitäisi olla ylivoimainen tehtävä.

LÄHDELUETTELO

1. F. Roy Willis, *France, Germany and the New Europe 1945—1967*, Oxford University Press, 1968, sivu 60.
2. Lainausta artikkelissa "Pariisi ja Bonn juhliivat järkiliittoaan", *Helsingin Sanomat*, 20. 1. 1983.
3. Kts. esimerkiksi Marion Dönhoff, "Bonn/Washington: Strained Relations", *Foreign Affairs*, Vol. 57, No 5, Summer 1979, sivut 1052—1064.
4. Willis, *op.cit.*, sivu 130.
5. Yhdysvaltain asennetta Länsi-Saksan uudelleenaseistamiseen käsittelee ansiokkaasti mm. Laurence Martin, "The American Decision to Rearm Germany", Harold Stein (toim.), *American Civil Military Decisions*, University of Alabama Press, Birmingham, 1962.
6. Willis, *op.cit.*, sivu 130.
7. Kts. esim. Robert McGeehan, *The German Rearmament Question: American Diplomacy and European Defense After World War II*, University of Illinois Press, 1971.
8. *ibid.*, sivu 64.
9. Willis, *op.cit.*, sivu 133.
10. Jules Moch, *Histoire du rearmement allemand depuis 1950*, Paris, 1965, sivut 92—93.
11. Kts. esim. James L. Richardson, *Germany and the Atlantic Alliance*, Harvard University Press, 1966, sivut 24—39.
12. Willis, *op.cit.*, sivu 155.
13. *ibid.*, sivut 155—156.
14. Kts. Roger Hilsman, "NATO: The Developing Strategic Context", Klaus Knorr (toim.), *NATO and American Security*, Princeton University Press, 1959.
15. McGeehan, *op.cit.*, sivu 192.
16. Robert E. Osgood, *NATO: The Entangling Alliance*, University of Chicago Press, 1962, sivu 87.
17. Kts. esim. Wolfram F. Hanrieder, *West German Foreign Policy, 1949—1963: International Pressure and Domestic Response*, Stanford University Press, 1967.
18. Department of State Bulletin, 10. 3. 1952, sivu 365. Kyseisen lainaus McGeehan, *op.cit.*, sivu 195.

19. McGeehan, op.cit., sivu 200.
20. *ibid.*, sivu 202.
21. Hyvä yleisesitys NATO:n perustamisesta ja Saksan liittotasavallan hyväksymisestä liittoutuman jäseneksi on Timothy Ireland, *Creating the Entangling Alliance: The Origins of the North Atlantic Treaty Organization*, Aldwych Press, London, 1981.
22. Kts. Lord Ismay, *NATO: The First Five Years*, Bosch, Utrecht, 1955, sivut 235—268.
23. McGeehan, op.cit., sivu 237.
24. Kts. esim. Laurence Freedman, *The Evolution of Nuclear Strategy*, St. Martin's Press, 1981, sivut 53—56.
25. Kts. Samuel P. Huntington, *The Common Defense: Strategic Programs in National Politics*, Columbia University Press, 1961 sivut 64—88.
26. James L. Richardson, *Germany and the Atlantic Alliance: The Interaction of Strategy and Politics*, Harvard, 1966, sivu 39.
27. *ibid.*, sivu 40.
28. *ibid.*, sivu 50.
29. Alfred Grosser, *The Western Alliance: European — American Relations since 1945*, Vintage Books, 1982, sivut 167—74.
30. Charles de Gaulle, *Toivon vuodet 1958—63*, WSOY, 1971, sivut 338—89.
31. Andrew Pierre, *Nuclear Politics — The British Experience with an Independent Strategic Force 1939—70*, Oxford University Press, 1972, sivu 56.
32. Michel M. Harrison, *The Reluctant Ally — France and Atlantic Security*, John Hopkins University Press, 1981, sivu 139.
33. Kts. Paul Frank, "Twenty Years Franco-German Treaty", *Aussenpolitik*, 1/1983, sivut 17—29.
34. Willis, op.cit., sivut 305—311.
35. Toukokuussa julkaistu puhe pidettiin jo 3. 3. 1969 hieman ennen de Gaullen eroa. Ottaen huomioon esitettyjen ajatusten poikkeuksellisen luonteen, voidaan otaksua, että niillä oli presidentin "siunaus", joskaan tämä ei ole varmaa.
36. Harrison, op.cit., sivu 194.
37. *Revue de Défense Nationale*, Mai 1969, sivut 757—67.
38. Todennäköisesti Tšekkoslovakian kehitys elokuussa 1968 vaikutti Ranskassa tapahtuneeseen uudelleenarviointiin, joskin Ranska säilyttikin edelleen Neuvostoliiton suhteensa "erikoisasemassa". Joka tapauksessa Tšekkoslovakian miehitys vaikutti voimakkaasti neutralismin tappioon Ranskassa.
39. Dominique Moisi, *Un nouveau nationalisme dans le monde occidental?*, *Défense Nationale*, Décembre 1982, sivu 115.
40. *Fondation du Futur — kollokviossa pidetty esitelmä* 31. 1. 1981.
41. Harrison, op.cit., sivu 170.
42. sama, sivu 178. Ks myös Pierre Gallois, *Le Renoncement*, Librairie Plon 1977, sivut 55—56. Ranskalaiset suhtautuivat kielteisesti ydinasesodan ehkäisyyn tähtäävään sopimukseen, koska se vähentää Yhdysvaltain liittotakeita.
43. Konrad Seitz, *Les Relations franco-allemandes dans le domaine de la politique de sécurité*, *Politique Et-rangère*, Décembre 1982, sivu 979. Seitz on liittotasavallan ulkoasiainministeriön suunnitteluosaston johtaja.
44. Bernard Doce — Patrick Mars, *Dossier M. Comme Militaire*, Editions Alain Moreau, 1979, sivu 30. Kriittinen arvio uudelleenjärjestelyistä sivuilla 9—41.
45. *Défense Nationale*, Juillet 1976, sivu 17. ("pour livrer le bataille").
46. *Réflexions sur la Défense*, Imprimerie C.P.I., 1980, sivu 47.
47. *ibid.*, sivut 49—50. Asevelvollisten käyttö on mahdollista Ranskan ulkopuolisissa interventio-operaatioissa vain kansalliskokouksen suostumuksella. 1A:n vahvuudesta (noin 160 000 miestä) lähes 3/4-osaa on kaaderijoukkoja.
48. *Une Doctrine de Défense pour la France*, Imprimerie B.P.C. — 75008 PARIS, Mai 1980, sivu 42.
49. Esimerkiksi *L'Actuel* 4. 12. 1980.
50. Giscard lienee tarkoittanut ennen kaikkea Pluton-ohjuksia.
51. "... aussi un instrument de bataille . . ." *Défense Nationale*, op.cit., sivu 15.
52. *Défense Nationale*, Mai 1975, sivut 11—15, pääministeri Chiracin puhe Camp de Mailly'ssa 10. 2. 1975.
53. Jacques Vernet, *Paris-Bonn et les problèmes de la défense*, *Défense Nationale*, Aout-Septembre 1975, sivu 102.
54. Esimerkiksi kaikki 5. Tasavallan puolustusministerit vasemmiston valtaantuloon saakka keväällä 1981 olivat gaullisteja.

55. Hypoteettinen, Ranskaa suurempi alue, jonka turvallisuuden äärimmäisenä takeena ovat Ranskan ydinasevoimat.
56. ransk. dissuasion-élargie, engl. extended deterrence.
57. ransk. sanctuaire élargie, ks esim Gallois, op.cit., sivut 101—105.
58. UDF, op.cit., sivu 37.
59. Alfred Grosser, *The Western Alliance — European-American Relations since 1943*, The MacMillan Press Ltd, London 1980, sivu 325.
60. Helmut Kohl, RFA et ostpolitik, *Politique Etrangère*, n:o 3, Septembre 1981, sivu 543.
61. Grosser, op.cit. sivu 290.
62. Philip Windsor, *Germany and the Western Alliance: Lessons from the 1980 Crises*, Adelphi Paper n:o 170, Autumn 1981, sivu 16.
63. Kahden vuoden aikana 1981—83 Ranska on joutunut devalvoimaan franginsa kolme kertaa (1979 1 US = 4.02 fr, 1983 toukokuussa = 7.44 fr). Sen budjetin alijäämäisyys on kasvanut, kauppatase huonontunut ja ulkomaanvelka noussut dramaattisesti. Saksa Ranskan suurimpana kauppakumppanina ei voi suhtautua välinpitämättömästi kehitykseen, joka saattaa johtaa protektionismin kasvuun Ranskassa.
64. Francois Valentin, *Une Politique de Défense pour la France*, Calmann-Lévy, 1980, sivu 66. Kenraali Valentin oli 1A:n komentaja vuosina 1972—74.
65. Harrison, op.cit. sivu 138.
66. Valentin, op.cit., sivu 66.
67. Esim. *Défense Nationale*, Aout-Septembre 1977.
68. *Le Figaro* 31. 9. 1979.
69. *Le Nouvel Observateur*, Samedi 10 juillet 1982, sivu 45.
70. *Le Quotidien de Paris* 29. 4. 1979.
71. *Le Monde* 8. 11. 1978 (puolustusministeri Yvon Bourges).
72. Harrison, op.cit., sivu 198; myös Alain Bloch, *Cette Obscur Clarté*, *Le Figaro* 6.—7. 2. 1982.
73. Haastattelu julkaistu *Le Monde*'ssa 11. 2. 1978.
74. *L'Express* 12 Novembre 1982, sivu 38.
75. Ranska ei ole virallisestikaan koskaan irtaantumisen jälkeen kieltäytynyt asevoimien kesken tapahtuvasta yhteistoiminnasta NATO:n kanssa, ainoastaan niiden integroinnista. Ranskan edustus NATO:n kansainvälisessä esikunnassa ja liiton eri alajärjestöissä sekä yhteisharjoitukset eri puolustushaarojen kesken mahdollistavat hyvänkin yksityiskohtaisen ennakkosuunnittelun ydinaseet pois lukien.
76. Harrison, op.cit., sivu 231.
77. Harrison, op.cit., sivu 205.
78. Vasemmiston suhtautumisesta turvallisuuspoliittisiin kysymyksiin ennen valtaantuloa on varsin hyvä yhteenvedo Harrisonin kirjassa sivuilla 204—221, joihin käsittely perustuu, ellei toista lähdettä mainita.
79. Francois Mitterrand, *Ici et Maintenant*, Fayard 1980, sivut 241—42.
80. *ibid.*, sivu 232.
81. *ibid.*, sivu 236.
82. *ibid.*, sivu 245.
83. Pierre Mauroy, *La cohérence d'une politique de défense*, *Défense Nationale*, Octobre 1981, sivu 19.
84. *Atlantic News* n:o 1350/30. 9. 1981, sivu 5.
85. *Atlantic News* n:o 1234/22. 12. 1982, sivu 4.
86. *The Economist*, December 18, 1982, sivu 51.
87. *Atlantic News* n:o 1366/20. 11. 1981, sivu 3.
88. Egon Bahr, *La politique de sécurité de la RFA*, *Politique Etrangère*, Juin 1982, sivu 464.
89. *Le Figaro* 2. 6. 1980.
90. Francois de Rose, *La défense de la France et de l'Europe*, *Défense Nationale*, Décembre 1982, sivu 73.
91. *Le Figaro* 23.—24. 10. 1982.
92. Hadeksen kantama on noin 350 km. Nyt 1A:n käytössä olevan Plutonin kantama on enintään noin 120 km.
93. *Le Monde* 24.—25. 10. 1982.
94. *Survival*, vol XXV, n:o 1, January/February 1983, sivu 37.
95. Jean Klein, *Le débat sur la sécurité en République Fédéral d'Allemagne*, *Défense Nationale*, Décembre 1982, sivut 57—58.
96. *Le Monde* 2. 12. 1981 ja *Atlantic News* n:o 1393/17. 2. 1982.